

Revisionsverkets ställningstaganden

Investeringsstöd för jordbruket – Utveckling av lönsamheten och konkurrenskraften

Syftet med revisionen var att granska effekten av stödet för produktiva investeringar inom jordbruket. Stöd beviljas för olika projekt som främjar jordbruksproduktionen samt för djur- och växtproduktion. Typiska objekt som stöds är ladugårdar och andra byggnader och anordningar för djurproduktion, konstruktioner för växthusproduktion, förbättring av åkrarnas skick och anskaffning av olika maskiner. Finansieringen för den nuvarande stödperioden 2023–2027 är cirka 470 miljoner euro. Stödbeloppet har i genomsnitt varit cirka 100 miljoner euro per år. Utöver direktstöd kan stödet också vara räntestöd och borgen för lån.

Investeringsstödens betydelse för jordbrukets och matproduktionens utveckling är större än deras eurobelopp. Investeringarna avgör hurdan jordbruk som kommer att bedrivas i Finland i framtiden, eftersom de används för att utveckla jordbruket. Övrigt jordbruksstöd har främst som mål att bevara jordbruket. Med investeringsstöden försöker man förbättra det inhemska jordbrukets lönsamhet och konkurrenskraft. För att få en bättre helhetsbild och som bakgrundsinformation till observationerna bedömde man vid revisionen också utvecklingen av och framtiden för det inhemska jordbrukets struktur.

Utvärderingen av investeringsstödens verkningsfullhet lyckas inte med den information som finns i dagsläget

Investeringsstödet verkningsfullhet har inte just utvärderats med metoder som skulle påvisa stödets effekt på genomförandet av investeringarna. Hittills har det funnits tillräckligt med stöd för alla stödberättigande ansökningar, vilket gör en jämförande utvärdering omöjlig. Man samlar inte heller in uppgifter av stödmottagarna om stödets effekter på verksamhetsutvecklingen. Den goda tillgången till stöd ökar behovet av att utvärdera stödets verkningsfullhet.

Vid revisionen lyckades man inte utvärdera investeringsstödens inverkan på lönsamheten och konkurrenskraften, vilket var avsikten. Man kunde inte sammanställa tillräckligt med material, eftersom det inte gick att kombinera skattemyndighetens uppgifter och uppgifterna om investeringsstöd. Aktiebolagisering av gårdar och därmed sammanhängande ägarsamarbete mellan gårdar har varit vanligt särskilt på gårdar som fått stöd. Detta leder till ett avbrott i skatteuppgifterna. Att få tillgång till information visade sig också i övrigt vara mycket problematiskt och räckta länge.

Investeringarna har ett samband med gårdens lönsamhet

På basis av revisionen finns det ett tydligt samband mellan investeringar och lönsamhet. Vid revisionen kunde investeringsstödet dock inte påvisas.

På basis av revisionen är de investerade gårdarna redan lönsammare än gårdarna i genomsnitt. Mätt med lönsamhetskoefficienten uppnår de investerade gårdarna i genomsnitt lönsamhetskoefficienten ett. Lönsamhetskoefficienten är ett nyckeltal som används inom jordbruket och som anger om verksamheten ger tillräcklig ersättning för den använda arbetsinsatsen och det bundna kapitalet. Mätt med lönsamhetskoefficienten har jordbruket som helhet kontinuerligt varit olönsamt, dvs. de gårdar som investerar är alltså redan när investeringen inleds annorlunda än gårdarna i genomsnitt. Vid revisionen observerades att gårdens lönsamhet är bättre ju oftare den har investerat. Vid revisionen observerades också att efter en enskild investering förbättras gårdens lönsamhet under ett tidsspänn på tre år. Det är dock inte säkert att detta fenomen är generaliserbart eller allmänt utbrett, eftersom man var tvungen att göra en uppskattning utifrån uppgifter om ett litet antal gårdar. Båda observationerna om investeringens lönsamhet pekar dock i samma riktning.

Långsiktig verksamhet kräver utvecklingsåtgärder. På grund av den relativt jämna produktivitetsutvecklingen inom jordbruket är en ökning av produktionen ett naturligt utvecklingsobjekt för en gård som fortsätter sin verksamhet. I praktiken finns det tillräckligt med investeringsstöd för sökandena och alla stödberättigande ansökningar har fått stöd. Trots sitt utvecklande mål kan investeringsstödet således i viss mån ha varit ett stöd som bevarar ett jordbruk som liknar det nuvarande. Strukturutvecklingen inom jordbruket skulle kunna vara snabbare utan investeringsstöd.

En kunskapsbaserad stödpolitik skulle kräva en bättre bild av det föränderliga lantbruksföretagandet

Det skulle behövas bättre information om jordbrukets struktur och ekonomi. I synnerhet i det framtidsinriktade beslutsfattandet inom investeringsstödspolitiken skulle det behövas en noggrannare beskrivning av nuläget. Gårdar som upprepade gånger investerar och utvecklar sin verksamhet avviker avsevärt från den traditionella familjejordbruksmodellen, där skötseln av gården i huvudsak grundar sig på att en familj arbetar på gården. Statistikföringen av jordbruket och uppföljningen av ekonomin grundar sig dock fortfarande på ett familjejordbrukstänkande, en liten enhetsstorlek inom jordbruksproduktionen och en verksamhetsform som anknyter till den.

Storleken på de investerade gårdarna ökar ständigt och det håller på att ske en tydlig förändring i deras verksamhetsform. Allt oftare bedrivs jordbruk inom ramen för aktiebolag som består av flera delägare. Trots att de gårdar som investerar och satsar kraftigt på att fortsätta verksamheten fortfarande är en minoritet av antalet gårdar, har de redan en central ställning när det gäller jordbruksproduktionens volym och processen fortsätter i samma riktning.

Jordbrukets koncentration är redan nu större än vad statistiken visar. Gårdarnas produktionssamarbete och den allt vanligare aktiebolagsformen inom

den centrala produktionsinriktningen, dvs. mjölkproduktionen, har lett till detta. Det finns betydligt färre produktionsanläggningar (ladugårdar) än gårdar som bedriver mjölkproduktion. Antalet mjölkgårdar minskade i slutet av 2023 till cirka 4 000, varav så många som tio procent har samproduktion med andra gårdar. I verkligheten torde antalet produktionsanläggningar vara cirka 3 500 mjölkstall.

Koncentrationsutvecklingen syns också i beviljandet av investeringsstöd: stöden koncentreras till en allt mindre grupp och denna grupp investerar oftare och investeringarna är större än genomsnittet. Detta syns tydligt bland stödmottagarna i aktiebolagsform. Deras andel av antalet stödmottagare är cirka 15 procent, men de beviljas över en tredjedel av stödet. Koncentrationsutvecklingen har varit särskilt kraftig inom växthusproduktionen samt svin- och fjäderfäproduktionen. Inom dessa produktionsformer gick största delen av investeringsstödet under den föregående stödperioden till dem som fått investeringsstöd oftare än en gång på sju år.

Syftet med jordbruksstödet är att bevara jordbruksproduktionen inom EU och i olika delar av Finland. Detta mål gäller inte på samma sätt för investeringsstöd. För att trygga framtidens produktion bör investeringsstöden fokusera på att uppnå de uppställda målen på ett effektivt sätt. Vid stödplaneringen kräver detta ett bättre kunskapsunderlag om hurdana gårdar som utnyttjar stöden och med vilka åtgärder man skulle kunna stöda gårdar som investerar på ett kostnadseffektivt sätt.

Revisionsverkets rekommendationer

1. Jord- och skogsbruksministeriet bör ordna insamlingen och statistikföringen av uppgifter om hur lantbruksföretagarnas ekonomi och jordbruksstrukturen har utvecklats så att bilden skulle motsvara jordbruket i dagsläget och de tillhörande informationsbehoven.
2. Jord- och skogsbruksministeriet bör producera information om investeringsstödens effekter på gårdsnivå och för hela jordbruksproduktionen för att nyttan med investeringsstödet ska kunna utvärderas och nödvändiga politiska åtgärder utvecklas.
3. Statsrådet och Jord- och skogsbruksministeriet bör i synnerhet vid planeringen av investeringsstöd men också i jordbrukspolitiken och i trygghandlet av matproduktionen beakta jordbrukets differentieringsutveckling och omstruktureringen av de gårdar som fortsätter med sin verksamhet mot att i allt högre grad likna övrig företagsverksamhet.